

[Augsburg], [vor 6. Februar 1563]

An Matthias Schenck

Druck: Cicero, *De officiis*, Basel 1563, fol. α4r-β1v; Cicero, *De officiis*, Basel 1569, I, fol. α3r-v.

EIVSDEM AD MATTHIAM SCHENCKIVM,
Augustanae Scholae moderatorem, collegam suum,
Epistola.

Vide quantum iudicio tuo tribuam, et uoluntati: qui non modò Musas et delicias meas, te autore, neglexerim, ac penè pro derelictis habuerim, longo iam tempore, dum commenta haec mea (sic enim rectius fortasse, quàm Commentarios dixerim) retexo, et tanquam malè materiatam, nec ratione aedificatam domum, ruinasqúe minitantem, undique farcio, et quasi tibicinibus quibusdam sulcio: sed et Ampliss[imo] Senatui nostro dedicem, et in publicum prouolare patiar, non sine impudentiae et temeritatis reprehensione. Qui enim de me sermones erunt? Itane Vuolfium, tanti nugas suas facere? et pueriles operas tantis uiris, tam occupatis, ut uix respirandi sit ocium, obtrudere non dubitare? Adeò perfictae frontis esse hominem, si non doctum, at literatum tamen, et magnorum uirorum consuetudine tam diu usum, qua et prudentiorem et uercundiorem factum esse decebat? Num ignorat, hoc exulceratissimo seculo, non tam ornari dedicationibus librorum, quàm onerari τοὺς προσφωνουμένους? Quòd si liber ipse talis esset, ut grauitati et autoritati tam illustris concilij aliqua ex parte responderet: minus esset mirandum. Nunc principis urbis principibus uiris offerre nescio quid, quod puerili aetati sit aptius, toties praesertim et olim et nuper tractatum, ut crambe non bis, sed millies repetita uideantur: quis adeò lenis est, ut aequo animo ferre possit? Quid enim afferet Vulfius, quod ab alijs non praescriptum sit et eruditius et luculentius? Tanta esse vaecordia, ut ullo se fore numero, post Omnibonos, Marsos, Melanchthones, Erasmos, Amerpachios, Betuleios, alias complures, arbitretur? Quid ille dicet, quod non dictum sit prius? Nam in Scholis quidem eosdem libellos saepius repeti, et adhibitis doctorum uirorum commentarijs adolescentiae declarari: adeò non est uituperandum, ut magnoperè probandum etiam esse uideatur. Sed in tanta multitudine librorum: ut eos nulla penè ullius Bibliothecae amplitudo capiat: quorsum attinet canoris nugis chartas implere? Et haec dicentur à multis primo aspectu libri quem tot paginis constare, tanta esse mole uideant: ut tametsi optimus esset, à legendō tamen uel ipsa prolixitate quemuis deterreat. Quid uerò tum fiet, si qui eum euoluere coeperint, et interreat. Quid uerò tum fiet, si qui eum euoluere coeperint, et in marginibus, quid quaque pagina tractetur, notatum uiderint? Ea uerò quàm multa et uaria sunt? Nam cum libri de Officijs, totius penè aetatis degendae rationem contineant, nec ullum uitae aut studiorum genus in ijs non attingatur: multa mihi dicenda fuerunt, quibus homines morosiores, qui uitia sua laudari quàm reprehendi malunt, offendì necesse erit. Nec tamen aliter ego facere potui, saluo quidem officio. Nec enim tam quid fieri oporteat, quàm quid uitandum fugiendumqúe sit, in tot pessimis exemplis, est imperitae rerum ac rudi adolescentiae demonstrandum: quae quod consuetudine sit, rectè fieri etiam censet. Quid autem inter τὰ δέοντα καὶ τὰ γινόμενα intersit: uel in semetipso quiuis, opinor, saepius quàm deceat, experitur. Quàm pauci rationem ducem (quid enim de Euangelio loquar?) in degenda uita sequuntur? An non plerosque praui affectus transuersos agunt? Quis non est φίλοκόλαξ μᾶλλον καὶ φιλήδονος, ἢ φιλαλήθης καὶ φιλόθεος; Quòd si tu à contentionibus et rixis ad simplicis ueritatis studium et amorem homines reuoces, et motus animi à ratione auersos cohiberi sedariqúe iubeas: eius tu quidem sententiae fueris autor, quae ad Reipublicae

tranquillitatem et felicitatem pertineat: sed eadem plerisque molesta et odiosa sit futura, qui se non admoneri, sed reprehendi et fugillari censeant. Est, ut scis, in Prooemijs Demosthenis sententia: Non modò uera et publicè utilia dicenda esse, sed ita etiam esse dicenda, ut Athenienses ferre possint. Laudatur à Comico Pamphilus, cuius sic uita erat, facilè omnes perferre ac pati cum quibus erat cunque unà, ijs sese dedere: eorum obsequi studijs, aduersus nemini. Qui, si sapienter uitam instituit, quòd hoc tempore obsequium amicos, ueritas odium parit: ego stultè ac temerè, qui et ea praecipiam, quae non nisi optimi quique faciant libenter: et ea reprehendam, sine quibus uitam plerique nullam putent. Monet et Graecum Epigramma, Omnibus omnia bona dicenda esse, etiamsi qui non digni sint. Quid uerò noster Isocrates? Δέδεικται (inquit) τοῖς ἐπιθυμοῦσι τὸν ἀκροωμένους ψυχαγωγεῖν, ὅτι τὸν μὲν νουθετεῖν καὶ συμβουλεύειν ἀφεκτέον: ἐκεῖνα δὲ λεκτέον καὶ γραπτέον, οἵς ὄρῳσι τὸν ὄχλονς χαίροντας. Cuius rei et illustre et triste exemplum uiderat. Nam ipsius aetate contra Socratem et Poetae et Opifices et Oratores et Demagogi, quòd uera loqui, et salutaria potius quām grata et iucunda multis dicere soleret, capitali odio exarserant, et capititis hominem innocentissimum, nec Apollinem ueriti, cuius ille oraculo per totam Graeciam sapientiae principatum teneret, condemnarant. Quòd si tanto uiro sua libertas tam malè uertit: quid mihi proletario et capite censo literatori, et garrulo philosohastro (his enim elogijs me quidam ornare solent) erit expectandum? Accedet fortassis illud quoque crimen, cuius odio atque inuidia nostra aetate plurimi conflagrarent: idqüe et multiplex, et uarium. Quid si dissentientes alioqui inter se et capitalibus odijs dissidentes disciplinae, syncretismo quodam ad tempus reconciliatae, in mei unius caput omnia tela, fulmina omnia sua coniecerint? Ne Hercules quidem contra duos. Quid uerò Thersites unus contra tot Hercules, Achilles, Vlysses, Agamemnones? Quòd nisi me de uirtute et candore tuo, ac singulari erga me benuolentia persuasio, sinistri quicquam de te suspicari prohiberet: id te callidè crebris adhortationibus ad hanc editionem tuis egisse putarem, ut aut omnium ordinum odijs susceptis, ostracismo quodam, etsi non Aristides, expellerer: aut pulchro Critiae non lactis gallinacei haustum, etsi minimè Theramenes, propinarem. Vide, uide inquam quò me induxeris. Tute hoc intristi, omne exedundum est tibi. Nam ea quidem quae in Schola nostra et dixi et dictaui, eiusmodi esse credo, ut in loco et tempore dicta dictataqüe fuerint: nec aliter facere ego debuerim. Cum enim ex auditoribus nostris aliqui et Ecclesiae et Reipublicae, in uarijs ac diuersis uitae generibus, operam suam nauaturi esse uideantur: ut de multis peccatis et uitijs in quouis degendae uitae instituto maturè praemonerentur, officium et fides mea postulauit. Sed illa eadem γραώδη καὶ βεκκεσέληνα καὶ ἀπροσδιόνυσα καὶ φιλαπεχθήμονα μᾶλλον ἡ κοινωφελῆ, è tenebris in lucem, ex angulo gymnasij in forum, in curiam, in Ecclesiam, in palatia Principum, in omnes summorum, mediocrium, infimorum coetus et concilia eduxisse: et à pueris atque adolescentibus, qui aequis animis è praeceptore quiduis audire ac probare solent, ad uiros aetate et autoritate graues, ingenio et doctrina praestantes, et dicendi et agendi artibus instructos et paratos, transtulisse, et minimè cupientibus, ac potius fastidientibus et auersantibus obtrusisse et ingessisse: id iam non Vuolfij (qui nec ipse negocium habere, nec alijs exhibere, multoqüe magis in hortulis non quidem Epicuri aut Adonidis breui perituris, sed Musarum et Charitum perpetuò florentibus, literato quietoqüe ocio frui ab ineunte aetate concupiuit, eaqüe de causa et honores et opes et indignas homine docto uoluptates contempsit) sed Schenckij crimen erit. Quis Vuolfium, ut suas nugas relegeret, impulit? Schenckius. Quis Vuolfium, ut Momum audacter ageret, induxit? Schenckius. Quis ut commenta illa ederet, Senatuiqüe dedicaret, persuasit? Schenckius. Quis, si res malè ceciderit, infortunium feret? Schenckius.

Iam tua res agitur, paries quia proximus ardet.

Imò non proximus, sed tuus. Fac igitur meditare causam tuam: etsi fortè

Causa patrocinio non bona maior erit.

Fac ad omnes inimicorum insidias cauendas sis paratus, fac ad hostium tela excipienda, et repellenda, uel Achilleo clypeo sis munitus. Ego enim aduersariorum impetum sustinere me

posse diffidens, abiepto et gladio et clypeo fugere decreui, τὸν Δημοσθένην τὸν πάνυ μιμησάμενος. ἀνὴρ γὰρ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. ὁ δὲ ἄπαξ ἀποθανὼν, οὐκ ἔστιν οὐδενὶ φοβερὸς, οὐδὲ ἂν μηδέποτε τρόπαιον στήσαιτο τῶν πολεμίων. Σὲ τοίνυν τὸ δεύτερον παρ’ ἀσπίδα στησόμενον, φυλάττεσθαι τὴν λειποταξίου δίκην ἀνάγκη. Vale: Et eo animo defendendum esse Vuolfium, quo cohortatus es, et in hoc discrimen adduxisti, memento.